

**Universitatea „Babeș-Bolyai”**  
**Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării**  
**Școala doctorală de Științe Politice și ale Comunicării**  
**Domeniul Științe ale Comunicării**

**Management sustenabil al presei în limbile minorităților naționale din Serbia**  
**Studiu de caz: Presa în limba română**

Conducător de doctorat: Prof. univ. dr. Elena Abrudan

Doctorand: Valentin Mik

2023

## Cuprins

<b>Argument.....</b>	<b>7</b>
<b>Introducere.....</b>	<b>9</b>
<b>1. Mass-media și minoritățile naționale din Serbia - aspecte teoretice.....</b>	<b>13</b>
1.1. Aspectele internaționale ale accesului minorităților naționale la mass-media.....	14
1.2. Cum trebuie asigurat accesul minorităților naționale la mass-media?.....	20
1.3. Mass-media în Serbia în perioada anilor 1990 și până în zilele noastre.....	25
1.4. Libertățile mediatice și presiunile asupra mass-media din Serbia.....	29
<b>2. Managementul.....</b>	<b>31</b>
2.1. Dezvoltarea managementului ca știință; diverse concepții teoretice.....	32
2.1.1. Școala clasică de management.....	32
2.1.2. Școala behavioristă de management.....	35
2.1.3. Școala cantitativă de management.....	37
2.1.4. Școala sistemică de management.....	38
2.2. Managementul culturii.....	39
2.3. Managementul mass-media.....	40
2.4. Conceptul dezvoltării sustenabile.....	43
2.4.1. Constituirea ideii și definirea noțiunii „dezvoltarea sustenabilă”.....	43
2.4.2. „Agenda 21”.....	45
2.4.3. Declarația mileniară a NU – documentul vizând noua concepție a relațiilor de pe planetă.....	48
2.4.4. Documentele europene cu privire la dezvoltarea sustenabilă.....	49
2.4.5. Dezvoltarea sustenabilă a culturii.....	51
2.4.6. Rolul mass-media în dezvoltarea sustenabilă.....	54
2.4.7. Managementul sustenabil al mass-media.....	57
2.4.8. Managementul sustenabil al mass-media în conflictele și crizele sociale.....	58

<b>3. Teoriile privind interacțiunea dintre mass-media și societatea sârbă.....</b>	<b>62</b>
3.1. Minoritățile naționale și mass-media societății civile.....	64
3.2. Bilanț redus al informării în limbile minorităților.....	66
3.3. Mass-media în mâinile partidului de guvernare.....	68
3.3.1. Completarea golurilor în informarea minoritară.....	70
3.3.2. Pluralizarea sistemului de informare minoritar.....	70
3.3.3. Diversitatea surselor financiare.....	71
3.3.4. Beneficii și avantaje.....	72
3.3.5. Întărirea informării libere și independente a minorităților naționale.....	72
3.3.6. Progresul tehnologic al informării minoritare.....	73
3.3.7. Posibilitatea de participare la crearea conținuturilor mediatice.....	73
3.3.8. Crearea noului public mediatic.....	73
3.3.9. Dezvoltarea comunicării interculturale.....	74
3.3.10. Dezvoltarea premiselor democratice în comunitățile minoritare și locale.....	74
3.4. Finanțarea mass-media.....	74
3.4.1. Finanțarea de la buget.....	75
3.4.2. Finanțarea pe bază de proiecte și donațiile.....	77
3.4.3. Donatorii autohtoni.....	78
3.4.4. Donațiile și contribuțiile cetățenilor și companiilor la nivel local.....	80
3.5. Cum să se câștige banii?.....	81
3.6. Teme de meditație.....	83
3.7. Managementul bazat pe proiecte al mass-media societății civile.....	84
3.7.1. Finanțarea pe baza concursului.....	85
<b>4.Serviciul public și mass-media on-line în Serbia.....</b>	<b>86</b>
4.1. Obligațiile serviciului public.....	86
4.2. Mass-media online în limbile minorităților naționale.....	90
4.2.1. Noile mass-media și schimbările sociale.....	91
4.2.2. Definițiile și datele de bază.....	92
4.2.3. Definiția și descrierea problemei informării (online) în limbile minorităților naționale din Republica Serbia.....	96

<b>5. Cadrul politicii minoritare în Serbia- drepturile de bază.....</b>	<b>108</b>
5.1. Serviciile publice și realizarea drepturilor minorităților naționale.....	115
5.2. Mass-media ai căror fondatori indirecti sunt consiliile naționale ale minorităților naționale.....	118
5.2.1. Ziarele în limbile minorităților naționale.....	119
5.2.2. Poziția și finanțarea mass-media electroniă ale consiliilor naționale.....	121
5.3. Concursul pentru cofinanțarea mass-media.....	123
5.3.1. Termenele pentru deschiderea concursurilor și pentru adoptarea.....	125
5.3.2. Părerile consiliilor naționale ale minorităților naționale despre cofinanțarea prin proiecte.....	126
5.4. Autogovernările locale.....	127
5.5. Recomandările Consiliului Național al Minorității Naționale Române.....	130
5.6. Programul în limbile minoritare la posturile de radio/de televiziune privatizate prin vânzarea capitalului.....	131
5.7. Controlul îndeplinirii obligațiilor de program.....	133
5.8. Continuitatea programului în limbile minorităților naționale la posturile de radio/TV privatizate prin transmiterea acțiunilor gratuite asupra angajaților în câmpul muncii.....	135
5.9. Ultimul cerc de privatizare mass-media.....	137
<b>6. Poziția și rolul consiliilor naționale ale minorităților naționale în Republica Serbia.....</b>	<b>143</b>
6.1. Natura juridică a consiliilor naționale.....	144
6.2. Noțiunea de minoritate națională în Republica Serbia.....	144
6.3. Activitățile și competențele consiliilor naționale.....	147
6.4. Celelalte competențe în domeniul presei.....	148
6.5. Finanțarea consiliilor naționale ale minorităților naționale.....	149
6.5.1. Procedura de repartizare a mijloacelor financiare din surse publice- Bugetul Republicii Serbia.....	150
6.5.2. Bugetul Provinciei Autonome Voivodina.....	153
6.5.3. Cofinanțarea pe bază de concurs sau decidera arbitrară.....	155

6.5.4. Finanțarea mass-media ai căror fondatori sunt consiliile naționale.....	158
6.6. Informarea minoritară prin intermediul serviciilor mediatice publice.....	160
6.7. Interculturalitatea în mass-media.....	161
6.8. Sustenabilitatea financiară a presei în limbile minorităților naționale.....	162
6.9. Atitudinea consiliilor naționale în legătură cu viitorul sustenabil al presei minoritare.....	165
6.10. Procesul de privatizare al mass-media.....	168
<b>7. Presa în limbile minorităților naționale și procesul de aderare la UE.....</b>	<b>176</b>
7.1. Disproporție în rapoarte.....	178
7.2. Serviciile publice și multilingvismul.....	180
7.3. Ridicarea conștiinței, capacității și vizibilității.....	182
7.4. Libertățile mediatice neprotejate.....	185
<b>8. Relațiile bilaterale dintre Serbia și România.....</b>	<b>187</b>
8.1. Cadrul istoric, socio-politic și cultural.....	187
8.2. Problemele etnice din Balcani.....	189
8.3. Problemele bilaterale România-Serbia.....	192
8.4. România și Serbia - românii și vlahii din Serbia.....	194
8.5. Vlahii și românii una sau două comunități minoritare în Serbia?.....	196
8.6. Statutul și respectarea drepturilor minorităților naționale – atitudinea Serbiei și a României.....	198
8.6.1. Atitudinea reprezentanților elitei din România față de problema poziției și statutului minorității naționale vlahice din Serbia.....	200
8.6.2. Statutul și poziția minorităților naționale din Serbia de Răsărit - vlahii și românii.....	202
8.6.3. Determinanta identitară cheie – problema limbii și grafiei.....	203
8.6.4. Instituțiile internaționale și problema limbii și grafiei vlahice.....	206
8.6.5. Beneficierea de autonomia minoritară a minorității naționale vlahice în domeniile prevăzute de lege și de acordurile internaționale.....	207
8.6.6. Învățământul.....	207
8.6.7. Presa, uzul oficial al limbii și grafiei, cultura.....	210

8.6.8. Procesele politice, activismul civic și reprezentarea politică.....	213
8.6.9. Consiliul Național Vlah și Consiliul Național Român.....	213
8.7. Reprezentarea minorităților naționale în Adunarea Națională.....	214
<b>9. Studiu de caz- Programul de televiziune și radio al RT Voivodina, în limba română.....</b>	<b>216</b>
9.1.1. Despre programul în limba română al al RT Voivodina.....	216
9.1.2. Design de cercetare.....	217
9.1.3. Eșantionul cercetărilor.....	219
9.2. Vizionarea programelor TV autohtone în limba sârbă.....	221
9.2.1. Vizionarea programelor TV din România.....	222
9.2.2. Emisiunile TV preferate.....	223
9.2.3. Vizionarea programului RT Voivodinei în limba română.....	225
9.2.4. Vizionarea anumitor emisiuni ale programului RTV în limba română.....	230
9.2.5. Aprecierea reprezentării anumitor tipuri ale conținutului de program.....	231
9.2.6. Propunerile telespectatorilor pentru noi conținuturi și emisiuni.....	232
9.2.7. Aprecierea generală a programului în limba română a RTV.....	234
9.3. Receptarea presei scrise.....	235
9.4. Analiza emisiunilor în limba română ale postului de radio public Voivodina.....	237
9.4.1. Analiza Emisiunii pentru ascultătorii de la sate.....	238
9.4.2. Analiza unei emisiuni culturale.....	240
9.5. Concluzii.....	242
<b>Concluzii generale.....</b>	<b>245</b>
<b>Bibliografie.....</b>	<b>252</b>

## Rezumat

*Cuvinte cheie: minoritate, sustenabilitate, mass-media, democrație, tranziție*

Lucrarea de față își propune să urmărească un segment foarte sensibil din domeniul drepturilor minorităților naționale din Serbia, anume, domeniul presei, respectiv managementul sustenabil al presei în limbile minorităților naționale din Serbia. În linii mari, cercetarea de față caută răspunsul la întrebarea dacă într-o atmosferă de permanente tensiuni sociale provocate de războaiele de pe teritoriul fostei RSFI, sancțiuni, bombardamente și drept consecință a unei stări politice instabile, comunitățile etnice și înainte de toate cea română, reușesc să aibă acces la presă în limba lor maternă.

Tranziția în Republica Serbia de la un sistem autoritar spre tip democratic de guvernare politică a determinat minoritățile naționale să practice noi forme de asociere și de acțiune astfel că ele se confruntă cu numeroase noi provocări organizatorice și de program.

Prin producția de conținuturi mediatice proprii, minoritățile naționale au oportunitatea de a se opune discursurilor mediatice ale culturii majoritare și să lupte pentru identitatea proprie și pentru (auto)prezentarea lor în spațiul mediatic al Serbiei.

De aceea, conținuturile în limbile minorităților naționale, precum și activitatea mijloacelor de informare publică minoritare contribuie la diversitatea programului și la pluralismul mass-media drept premise importante pentru dezvoltarea societății civile și democratice. În cazul Serbiei, sprijinul și dezvoltarea mass-media minoritară reprezintă factorul cheie pentru aderarea sa la Uniunea Europeană.

În această teză voi prezenta și analiza modul și nivelul de reprezentare al minorităților naționale în mass-media și care este reprezentarea mass-media minoritară pe scena mediatică a Serbiei, în atenție fiind Provincia Autonomă Voivodina, regiune multietnică și multiconfesională a Serbiei unde traiește o importantă comunitate de români. Dacă și în ce măsură este posibilă sustenabilitatea mass-media minoritară în situația socio-politică instabilă a unei țări aflate într-o tranziție permanentă între UE și Rusia voi descrie în 9 capitole, structurate în așa fel încât să poată descrie și explica

treptat întreaga conjunctură de existență și dezvoltare a mass-mediei minoritare din Serbia, inclusiv cea în limba română.

Capitolul 1, *Mass-media și minoritățile naționale din Serbia - aspecte teoretice* face o introducere la scară largă referitor la aspectele internaționale ale accesului minorităților naționale la mass-media, cu începere din 1990, considerat a fi anul introducerii în Serbia al sistemului multipartit și a presupusei democrații parlamentare. Totuși, anii '90 au reprezentat și cei mai grei și dificili ani pentru minoritățile naționale având în vedere creșterea naționalismului sârb, fapt care s-a reflectat inevitabil și asupra presei minoritare.

Capitolul 2 prezintă câteva teorii ale managementului, mai precis ale managementului sustenabil. Astfel, el este destinat segmentului care va preceda partea teoretică a acestei teze legate de drepturile minorităților naționale, făcând introducerea în segmentul financiar și organizatoric.,.

Capitolul 3, *Teoriile privind interacțiunea dintre mass-media și societatea sârbă* vine să explice mai multe caracteristici specifice pentru mass-media minorităților din Serbia. Capitolul abordează de asemenea și subiectul asigurării resurselor financiare necesare bunei funcționări a mass-media în limbile minorităților. Totodată, capitolul abordează și subiectul mass-media societății civile ca unica modalitate de informare independentă.

*Serviciul public și mass-media on-line în Serbia* sunt poli suprapuși ai informării minoritare. Ambii sunt relevanți pentru schimbul de informații în limbile minorităților naționale. Posibilitatea ca mass-media să genereze schimbări sociale precum și o descriere amplă a problemei informării în limbile minorităților naționale sunt subiecte care vor fi abordate în cel de-al patrulea capitol al lucrării.

O mulțime de legi și reguli reglementează dreptul la informare al minorităților naționale în Serbia. În ciuda perioadelor tulburi din istoria recentă a Serbiei, tocmai existența legilor a protejat cât de cât menținerea presei în limbile minorităților naționale. Complexul de prevederi legale care reglementează dreptul la informare al minorităților naționale din Serbia au asigurat cadrul necesar menținerii presei în limbile acestora, subiect pe care-l voi aborda în Capitolul 5, [\*Cadrul politicii minoritare în Serbia-drepturile de bază.\*](#)



Autoguvernările minoritare, numite Consilii Naționale ale Minorităților Naționale, au adus, la scurtă vreme după schimbările democratice din anul 2000, o necesară stabilitate pentru populația minoritară în ceea ce privește cultura, învățământul, dreptul la utilizarea limbii și a grafiei proprii, inclusiv în presă. Importanța acestor Consilii este foarte mare când este vorba de politica de cadre în mass-media în limba română, mai ales dacă se are în vedere faptul că din anul 2004, Consiliul Național Român a devenit fondator al Casei de Presă și Editură „Libertatea”. Despre funcționarea lor mă voi referi în capitolul 6, [Poziția și rolul consiliilor naționale ale minorităților naționale în Republica Serbia.](#)

Capitolul 7, *Presa în limbile minorităților naționale și procesul de aderare la UE* abordează subiectul obligațiilor preluată de autoritățile sârbe în procesul de deschidere al capitolelor de aderare la Uniunea Europeană. Cu siguranță, dacă Serbia ar fi ales o altă cale decât cea a integrărilor Europene, drepturile din domeniul presei ar fi fost drastic reduse. Cu toate acestea, Rapoartele Comisie Europene arată că Serbia nu face față provocărilor de a fi în pas cu statele UE și în domeniul informării.

Cu siguranță că această teză de doctorat nu ar fi fost completă dacă nu aș fi luat în calcul *Relațiile bilaterale dintre Serbia și România*, la capitolul 8. Chiar dacă există părerea că relațiile dintre cele două țări sunt foarte bune, există și unele subiecte în cazul căror oficialitățile române și sârbe sunt în dezacord. Am aici în vedere în primul rând comunitatea de români care trăiește în Serbia de Răsărit (Timoc).

Programul de televiziune și radio în limba română al Radio-Televiziunii Voivodina este cel mai bun exemplu de realizare al drepturilor la informare al minorității române din Serbia. Alături de Casa de Presă și Editură „Libertatea” (de care m-am ocupat în lucrarea de disertație), sunt unicele forme de informare permanentă în limba română. Câteva periodice care apar temporar în cadrul sectorului civil nu schimbă cu nimic constatarea că RT Voivodina este și cea mai complexă formă de informare a minorității naționale române din Serbia, fiind și subiectul analizei al prezentei cercetări doctorale. Astfel, ultimul capitol analizează câteva segmente relevante deopotrivă pentru programul TV și pentru cel de radio ale acestei instituții. Scopul concret al cercetării mele este de a face o apreciere a situației existente și de a găsi soluții pentru îmbunătățirea stării de fapt, în baza datelor obținute.

